

ئەم خولەي پەرلەمان دەتوانیٲ یاسای نەوت و گاز لە عێراق پەسەند بکات؟

03-10-2022

نووسەرەکان

مەحموود بابان

کورتە : دەرکردنی یاسای نەوت و گاز لە عێراق چەندە بۆ یەکلەکردنەوهی پرسی بودجە و چۆنیەتی بەرپۆهبردنی پیشەسازی نەوت و گاز بۆ هەریمی کوردستان گرنگە، دوو هیندەش بۆ حکومەتی عێراق گرنگترە، چونکە ئیستا بە لیکدانەوهی بەندەکانی دەستوور و دەرکردنی بریار ئەم کەرته بەرپۆهدهبریت، لەکاتیکیدا بەپیی داتاکانی وەزارەتی دارایی عێراق سەرچاوهی دابینکردنی 96% داھاتی دەولەت پیکدەهینیت.

برپاره لهم رۆژانه‌دا کۆبوونه‌وه‌ی په‌رله‌مانی عێراق له‌باره‌ی هه‌لبژاردنی سه‌رۆک‌کۆمار و پێکهێنانی حکومه‌تی داها‌توو له‌لایه‌ن چوارچۆه‌ی هاو‌ئا‌هه‌نگی و هاو‌په‌یمانانه‌ نوێه‌کانی بکری‌ت. ته‌وه‌ره سه‌ره‌که‌یبه‌کانی وه‌ک رێک‌که‌وتنی هه‌ریمی کوردستان له‌گه‌ڵ [به‌غدا له‌باره‌ی "ماده‌ی 140 و ده‌رکردنی یاسای نه‌وت و گاز له‌ عێراق"](#)، له‌نیو رێک‌که‌وتنی لایه‌نه کوردیبه‌کان و سونه و شیعه‌کانی به‌شدار له پێکهێنانی حکومه‌تی داها‌توو جێگیرکراوه.

ده‌رکردنی یاسای نه‌وت و گاز له عێراق چه‌نده بۆ په‌که‌که‌ردنه‌وه‌ی پرسی بودجه و چۆنیه‌تی به‌رێوه‌بردنی پێشه‌سازی نه‌وت و گاز بۆ هه‌ریمی کوردستان گرنه‌گه، دوو هێنده‌ش بۆ حکومه‌تی عێراق گرنه‌گه‌تره، چونکه ئیستا به‌ لێک‌دانه‌وه‌ی به‌نده‌کانی ده‌ستوو و ده‌رکردنی برپار ئهم که‌رتنه به‌رێوه‌ده‌بریت، له‌کاتی‌کدا به‌پێی داتا‌کانی وه‌زاره‌تی دارایی عێراق [سه‌رچاوه‌ی دابین‌کردنی 96% داها‌تی ده‌وله‌ت](#) پێکه‌ده‌هێنیت.

له‌پاستیدا، ئه‌گه‌ری ده‌رکردنی یاسای نه‌وت و گاز لهم خوله‌ی په‌رله‌مانی عێراق هه‌نگاوێکی گه‌وره‌یه، چونکه خه‌ریکه سالیکی ته‌مه‌نی ته‌واو ده‌کات، به‌لام هێشتا حکومه‌تی نوێ پێکه‌هاتوو! رێک‌که‌وتنی پێشه‌هخته له‌سه‌ر ده‌رکردنی یاسا یاخود هه‌رشۆوازیکی دیکه‌ی رێک‌که‌وتن چ له‌نیوخۆی لایه‌نه عێراقیبه‌کان یاخود له‌نیوان لایه‌نه عێراقیبه‌کان و هه‌ریمی کوردستان له‌سه‌ر پرسی نه‌وت و گاز و به‌شه بودجه‌ی هه‌ریمی کوردستان کراوه و ده‌شکری‌ت، به‌لام جێبه‌جێکردن و جێبه‌جێنه‌کردنی رێک‌که‌وتنه‌نامه‌که‌ش به‌وشۆوازه‌ی هه‌بووه له دوو ده‌یه‌ی رابردوودا بۆخۆی چیرۆکیکی دیکه‌یه!

لێزه‌دا و به‌کورتی هه‌له‌وه‌سته له‌سه‌ر ورده‌کاریه‌کانی ده‌رفه‌ت و له‌مه‌په‌ره‌کانی به‌رده‌م ده‌رکردنی یاسای نه‌وت و گاز له عێراق ده‌که‌ین، و فۆکووسی سه‌ره‌که‌یش ده‌خه‌ینه سه‌ر دوو پرسی سه‌ره‌کی له‌باره‌ی ئهم یاسایه‌وه، په‌که‌میان ئایا چ یاسایه‌ک په‌سه‌ند ده‌کری‌ت؟ ره‌شنووسی پرۆژه‌یاسای 2007 و سالانی دواتر دووباره‌ گه‌توگۆی له‌سه‌ر ده‌کری‌ت و هه‌م‌واره‌که‌ریته‌وه یاخود پرۆژه یاسایه‌کی نوێ ئاماده ده‌کری‌ت؟ دووهمیشیان ئهم خوله‌ی په‌رله‌مان ده‌توانیت پرۆژه یاسایه‌کی وه‌ک نه‌وت و گاز ده‌ریکات، که‌وا نه‌ک ته‌نیا هه‌ریمی کوردستان له‌سه‌رئێشه و برپاره جیاوازه‌کانی وه‌زاره‌تی نه‌وت، دادگای فیدرالی و بگه‌ وه‌زاره‌تی دارایی عێراقیش له‌باره‌ی به‌شه بودجه، پێشه‌سازی نه‌وت و گازی هه‌ریمی کوردستان دوور ده‌خاته‌وه، به‌لکوو ئه‌و پشویه‌ی ئیستاش به‌هۆی هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه‌ی یاسای کۆمپانیایکانی نیشتمانی نه‌وتی عێراق له‌لایه‌ن دادگای فیدرالی لاده‌بات که‌ تووشی پێشه‌سازی نه‌وت و گازی عێراق بووه. چونکه ئیستا خۆینده‌وه بۆ بنه‌ما ده‌ستوووریبه‌کان، برپاره‌کانی دادگا و یاسا ده‌رکراوه‌کان په‌یوه‌سته به‌ نه‌وت و گاز ده‌کری‌ت، هه‌ربۆیه‌ش [وه‌زیری نه‌وتی عێراق](#) "دوابین برپاری دادگای فیدرالی له‌باره‌ی یاسای نه‌وت و گازی هه‌ریمی کوردستان به [دادپه‌روه‌رانه](#) ده‌زانیت، به‌لام برپاری هه‌مان دادگا له‌باره‌ی هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه‌ی کۆمپانیای نیشتمانی نه‌وت به [راچله‌کانیک](#) بۆ که‌شی یاسایی پێشه‌سازی نه‌وتی عێراق" داده‌نیت!

پێنجهم خولی په‌رله‌مان و پرۆژه یاسای نه‌وت و گاز له عێراق

خولی پێنجهمی په‌رله‌مانی عێراق تووشی ئالینگاریبه‌کی گه‌وره‌ی نیوخۆی لایه‌نه شیعیبه‌کان بووه‌ته‌وه به‌شۆه‌یه‌ک که‌متر له ده‌ رۆژیکی ماوه یه‌ک سال به‌سه‌ر هه‌لبژاردنی‌دا تێپه‌ری‌ت، به‌لام تاوه‌کو ئیستا نه‌یتوانیوه هه‌نگاوه‌کانی پێکهێنانی حکومه‌تی داها‌توو ته‌واو بکات. ئه‌مه‌ش سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی له‌ماوه‌ی رابردوودا چه‌ند جارێک له‌ لایه‌ن خۆپیشانده‌ره‌نه‌وه ده‌ستی به‌سه‌ردا گه‌راوه و کاره‌کانی راگیراوه.

ئهم خوله‌ی په‌رله‌مان ماوه‌یه‌کی که‌متر به‌ به‌راورد به‌ چوار خوله‌که‌ی پێش خۆی له‌ به‌رده‌مدایه، ئه‌ویش به‌هۆی مملانی نیوخۆی شیعه‌وه، که سالیکی ته‌مه‌نی خۆی به‌ بێ کار خه‌ریکه ته‌واو ده‌کات و چاوه‌په‌وان ده‌کری‌ت ئاماده‌کاری بۆ هه‌لبژاردنی پێشه‌هخته بکات، که‌واته له‌رووی کاته‌وه ئهم خوله‌ی په‌رله‌مان ماوه‌یه‌کی که‌متری له‌به‌رده‌مدایه بۆ راپه‌راندنی کاره‌کان و ده‌رکردنی یاسای نه‌وت و گاز، که ماوه‌ی 15 سال زیاتره له‌دوای یه‌که‌م ره‌شنووسی ئاماده‌کراوه نه‌تواناوه په‌سه‌ند بکری‌ت، هه‌رچه‌نده ئه‌و کات له‌سه‌ر ره‌شنووسی 2007 کۆده‌نگیه‌کی زیاتر له‌نیوان دوو لایه‌نه سه‌ره‌که‌یبه‌که‌ی (هه‌ریمی کوردستان - حکومه‌تی فیدرالی) [له‌سه‌ر ده‌رکردنی یاساکه هه‌بوو](#)، که به‌پێی زانیاریبه‌کان رێک‌که‌وتنی کۆتاییشی له‌سه‌رکراوو، به‌لام له‌به‌رئه‌وه‌ی هه‌ندیک له‌ لایه‌نه‌کانی به‌غدا خۆیان له‌وه‌دا ده‌بینیوه که ئهم یاسایه ئیتمیازاتی زۆر به هه‌ریمی کوردستان ده‌دات و نیوخۆی عێراق له ئالۆزی و مملانیبه‌کی سه‌ختی سونه و شیعه‌دا بوو نه‌توانرا یاسایه‌که له په‌رله‌مان په‌سه‌ند بکری‌ت.

له‌روویه‌کی دیکه‌وه، چه‌ختکردنه‌وه‌ی لایه‌نه کوردیبه‌کان و عێراقیبه‌کان، ته‌نانه‌ت لایه‌نه نیوده‌وله‌تیبه‌کانیش به‌تایبه‌ت ئه‌مریکا و ئه‌وروپا له‌سه‌ر ده‌رکردنی یاساکه لهم خوله‌دا، ته‌نیا په‌یوه‌سته نییه به‌ دروستبوونی کێشه‌کانی به‌رده‌م پێشه‌سازی نه‌وت و گاز له

هه‌ریمی کوردستان و عێراق، بگره هیندهش په‌یوه‌سته به‌و دۆخه‌ی که ئیستا بازاری وزه هه‌یه‌تی. له‌لایه‌کی دیکه‌وه به‌ره‌و زستانیکی سه‌خت ده‌چین که نه‌ک ته‌نیا له‌وانه‌یه‌ نرخه‌کان به‌رز بن، بگره زنجیره‌ی دابینکردنی وزه‌ش کیشه‌ی تیده‌که‌وێت، که ته‌مه‌ش کیشه‌یه‌کی گه‌ره‌ی بۆ وڵاتانی به‌کاره‌ینه‌ری وزه (نه‌وت و گاز) دروستکردوو، له‌سه‌روو هه‌مووشیانوه وڵاتانی ته‌وروپا.

هه‌روه‌ها، نه‌وه‌ی ئیستاش ده‌بهریت، هه‌رچه‌نده‌ گۆرانکارییه‌کان له‌ عێراق خێران، ته‌نانه‌ت بپاره‌کانیش لاستیکن، به‌لام هه‌وله‌کان به‌و ئاراسته‌یه‌ن له‌م خوله‌ی په‌رله‌مان یاسای نه‌وت و گاز ده‌برکیت، هه‌رچه‌نده‌ نازانیت ئایا ئاراسته‌ی کاره‌کانی ته‌م خوله‌ی په‌رله‌مان به‌ره‌و کوێ ده‌روات، تاوه‌کو بزانیته‌ ورده‌کارییه‌کانی پشت نیوه‌پۆکی پرۆژه یاسایه‌که چیه‌، هه‌ربۆیه‌ش ئاماده‌کردنی ره‌شنووسی پرۆژه یاسایه‌کی نوێ له‌م خوله‌دا ته‌سته‌مه، به‌لام کارکردن له‌سه‌ر ره‌شنووسی پرۆژه‌یاسای سالی 2007، ته‌ویش به‌مه‌رجیک ته‌گه‌ر لایه‌نه عێراقیه‌کان مه‌به‌ستیان بێت ئاسانتره‌ بۆ نه‌وه‌ی په‌سه‌ندبکریته‌.

ده‌ستوو، یاسای نه‌وت و گازی هه‌ریمی کوردستان و، به‌رپۆه‌بردنی سه‌رچاوه سرووشتییه‌کان له‌ عێراق

له‌ [ده‌ستووری عێراق](#) دوو ماده‌ه تایبه‌تکراوه به‌ پرسای نه‌وت و گاز، که ته‌وانیش ماده‌ه‌ی 111 و ماده‌ه‌ی 112، له‌ ماده‌ه‌ی 111 دا هاتوو "نه‌وت و گاز موڵکی سه‌رجه‌م خه‌لکی عێراقن له‌ هه‌موو هه‌ریم و پارێزگاگاندا". هه‌روه‌ها، له‌ ماده‌ه‌ی 112 شدا هاتوو "حکومه‌تی فیدرالی له‌گه‌ل هه‌ریم و پارێزگا به‌ره‌مه‌ینه‌ره‌کانی نه‌وت و گازدا کێلگه‌کانی ئیستا به‌رپۆه‌ده‌بات به‌ مه‌رجیک داهاته‌کانیان به‌شیه‌یه‌کی دادپه‌روه‌ر و به‌پنی دابه‌شبوونی دانیشتوان له‌سه‌رجه‌م پارچه‌کانی وڵادا دابه‌شکریته‌ له‌گه‌ل دیاریکردنی پشتک بۆ ماوه‌یه‌ک بۆ ته‌و هه‌ریمه‌ زانیلیکه‌وتوانه‌ی که رژیمی پێشوو بیه‌شی کردوون".

به‌پنی بگره‌ی دووه‌می ته‌و ماده‌ه‌یه، حکومه‌تی فیدرالی و حکومه‌تی هه‌ریمه‌کان و پارێزگا به‌ره‌مه‌ینه‌ره‌کان به‌یه‌که‌وه کار بۆ دارپشتنی سیاسه‌تی ستراتیژی پێویست بۆ به‌ره‌وپێشبردنی سامانی نه‌وت و گاز ده‌که‌ن به‌جۆریک که بیه‌ته‌ مایه‌ی ده‌ستخستنی زۆرتین سوود و که‌لک بۆ گه‌لی عێراق ته‌ویش به‌ پشتبه‌ستن به‌ نوێترین ته‌کنیکی به‌ماکانی بازار و هاندانی وه‌به‌ره‌ینان. هه‌روه‌ها، له‌ ماده‌ه‌کانی دیکه‌ی ده‌ستووری عێراق هاتوو، که بیره‌ نه‌وته‌کان به‌هاوبه‌شی به‌رپۆه‌ده‌برین له‌ ئیوانیاندا.

ته‌مه‌ش له‌کاتییدا، پێشتر له‌ ئیوان نوێنه‌رانی هه‌ریمی کوردستان و ته‌یاد عه‌لاوی، سه‌رۆکه‌وه‌زیرانی پێشووتری عێراق به‌ ئاماده‌بوونی زالمای خه‌لیزاد ریکه‌وتنیک له‌ئیوان هه‌ولێر و به‌غدا کراوه تاوه‌کوو ده‌رچوونی یاسای نه‌وت و گاز، هه‌ریمی کوردستان ئازاده له‌ به‌ره‌مه‌ینان و فرۆشتنی نه‌وته‌که‌ی.

مانگی ئاداری 2007، حکومه‌تی عێراق به‌ فه‌رمی پرۆژه یاسای نه‌وت و گازی ئاراسته‌ی ته‌نجومه‌نی نوێنه‌رانی عێراق کرد، به‌لام له‌ دوا‌ی 15 ساڵ تاوه‌کو ئیستا به‌هۆی مملانیی سیاسی نه‌توانراوه‌ خوینده‌وه‌ی کوتایی بۆ بکریته‌ سه‌ره‌رای ته‌وه‌ی چه‌ندین جار و له‌ چه‌ندین خولی په‌رله‌مان هه‌مان ره‌شنووس و ره‌شنووسی دیکه‌ش گۆرانکاری و دانوستاندنی له‌باره‌وه‌کراوه‌.

له‌ لایه‌کی دیکه‌وه، [هه‌ریمی کوردستان که‌رتی سامانه سرووشتییه‌کان](#) (نه‌وت، گاز و کازاگان) له‌ به‌رپۆه‌بردن، ده‌ره‌ینان، به‌ بازارکردن، فرۆشتن و کوکرنه‌وه‌ی داهاته‌کان، به‌پنی سن یاسا به‌رپۆه‌ده‌بات* [1]، که ته‌وانیش یاسای وه‌زاره‌تی سامانه سرووشتییه‌کان، یاسای نه‌وت و گاز، یاسای سندوقی داهاته‌کان.

له‌ راستیدا، ده‌رکردنی یاساکی په‌یوه‌ست به‌ به‌رپۆه‌بردنی پێشه‌سازی نه‌وت و گاز له‌ هه‌ریمی کوردستان په‌یوه‌ست بووه به‌ نه‌بوونی یاسای نه‌وت و گاز له‌ عێراق، چونکه له‌ دوا‌ی ده‌رنه‌کردنی یاسای نه‌وت و گاز له‌ عێراق له‌ دوا‌ی ته‌و هه‌موو هه‌وله‌ی [ئیداره‌ی ته‌میریکا له‌سه‌رده‌می پۆش دا](#) بۆ ده‌رکردنی یاسا که ته‌نجامیدا، یاسا که ده‌رنه‌کرا. هه‌ریمی کوردستان یاساکی په‌یوه‌ست به‌ به‌رپۆه‌بردنی ته‌م که‌رتی ده‌رکردوو، که ته‌مه‌ش هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه‌ ریکه‌وتنی له‌سه‌رکراوه، به‌لام به‌هۆی گۆرانکارییه‌کان له‌ هاوکیشه‌کانی به‌رپۆه‌بردنی ده‌وله‌ت له‌ عێراق و به‌تایبه‌تیش له‌نیو شیععه‌کادا وایکردوو که ته‌م پرسه ئاراسته‌یه‌کی دیکه وه‌برگریته‌ و سالانه چیرۆکی ده‌ستبه‌سه‌راگرتن پێشه‌سازی نه‌وت و گاز، داها‌تی نه‌وت و گاز، به‌شه بودجه‌ی هه‌ریمی کوردستان دووباره‌ بیه‌ته‌وه‌.

ره‌شنووسی پرۆژه یاسای 2007 یاخود یاسایه‌کی نوێ؟

له‌ سالی 2007 دا له‌ دوا‌ی هه‌ولیکی زۆری ته‌میریکیه‌کان بۆ زیکرنه‌وه‌ی لایه‌نه عێراقیه‌کان و کوردیه‌کان ره‌شنووسیکی یاسای نه‌وت و

گاز ئاماده‌کرا، هەرچه‌نده لایه‌نه‌کان له‌سه‌ری نه‌گه‌یشتنه رێککه‌وتنی کۆتایی و تاوه‌کو ئیستاش نه‌بووه‌ته یاسا. هه‌روه‌ها، [له‌ماوه‌ی چوار خولی رابردووی به‌رله‌ماندا چوار جار](#) وه‌زاره‌تی نه‌وتی عێراق و لیژنه‌ په‌یوه‌نده‌یاره‌کانی ئه‌نجومه‌نی نوێنه‌ران پرۆژه‌یاسایان ره‌وانه‌ی به‌رله‌مان کردووه، به‌لام هه‌ر چوار جاره‌که ئێدراره‌ته‌وه بۆ وه‌زاره‌تی نه‌وت و نه‌توانراوه په‌سه‌ندبکریت.

له رابردوودا، چوار ره‌شنووس یاخود چوار جۆری جیاوازی پرۆژه یاسای نه‌وت و گاز له له‌لایه‌ن به‌رله‌مانی عێراق و وه‌زاره‌تی نه‌وتی عێراقه‌وه ئاماده‌کراوه، که په‌که‌میان له ساڵی 2007 پێشکێشکرا به‌لام له‌به‌ر نه‌بوونی ته‌وافوقی سیاسی نیوخودی (شیعه‌کان) ئه‌و پرۆژه‌یاسایه به‌هه‌ل‌واسراوی مایه‌وه، دووهم پرۆژه له‌لایه‌ن لیژنه‌ی نه‌وت و وزه‌ی به‌رله‌مانی عێراقه‌وه پێشکێشکرا، پرۆژه‌ی سییه‌میش له‌ساڵی 2011 له‌لایه‌ن ئه‌نجومه‌نی وه‌زیرانی عێراقه‌وه ئێدرایه به‌رله‌مان و ساڵی 2019 وه‌زاره‌تی نه‌وتی عێراق پرۆژه یاسایه‌کی نوێ نارد به‌رله‌مان، به‌لام تاوه‌کو ئیستا هه‌یچ‌کامیان له به‌رله‌مان په‌سه‌ند نه‌کراوه.

ئیستا باس له رێککه‌وتنیکی نوێ و چاره‌سه‌کردنی پرسای نه‌وت و گاز له‌م خوله‌ی به‌رله‌مان له‌نیوان لایه‌نه کوردیه‌یه‌کان و لایه‌نه عێراقیه‌یه‌کان (شیعه) ده‌کریت، ئه‌ویش به‌ مه‌رجیک پێویستی به‌ ئیراده‌ی به‌هێزی شیعه‌کان و گۆرانکاری به‌سه‌ر عه‌قڵیه‌تی شێوازی به‌رپه‌رده‌ی سامانه سرووشتیه‌یه‌کان له عێراق هاتبێت ئه‌گینا چیرۆکه‌کانی پێشوو دووباره ده‌بێته‌وه.

هه‌روه‌ها، له‌خوله‌کانی پێشوو به‌رله‌مانی عێراق، نیگه‌رانیه‌یه‌کانی هه‌ولێر و به‌غدا له ده‌ر نه‌کردنی [یاسای نه‌وت و گاز](#) به‌هۆی ئه‌م خالانه‌ی خواره‌وه بووه:

- خاوه‌نداریتی و به‌رپه‌رده‌ی سه‌رچاوه‌کان (نه‌وت و گاز).
- هاوبه‌شیکردنی هیز یاخود دابه‌شکردنی ده‌سه‌لات له‌نیوان هه‌ولێر و به‌غدا.
- کۆنترۆڵکردن و کۆکردنه‌وه‌ی داها‌تی سه‌رچاوه سرووشتیه‌یه‌کان (نه‌وت و گاز).
- چۆنیه‌تی به‌رپه‌رده‌ی به‌ره‌مه‌یانی نه‌وت له‌ئیستا و گه‌ران و به‌ره‌مه‌یانی نه‌وت له‌ داها‌توودا.

له‌و چوار ره‌شنووسه یاخود چوار جۆره جیاوازه‌ی یاسای نه‌وت و گازی عێراق چ له لایه‌ن به‌رله‌مان یاخود له‌لایه‌ن وه‌زاره‌تی نه‌وت و حکومه‌ت و لیژنه‌ی نه‌وت و وزه‌ی به‌رله‌مانی عێراق ئاماده‌کرا بێت نه‌توانراوه کۆده‌نگی له‌سه‌ر ئه‌و خالانه بکریت، هه‌رچه‌نده هه‌ریمی کوردستان به ره‌شنووسی 2007 ره‌زامه‌ندبووه، به‌لام به‌رده‌وام گۆرانکاریه‌یه‌کان له ره‌شنووسی پرۆژه‌یاساکان یاخود ره‌شنووسی نوێ به ئاراسته‌کردنی کۆنترۆڵکردنی زیاتری ئه‌و چوار بنه‌مایه‌ی سه‌ره‌وه‌یه له ده‌ستی حکومه‌تی فیدرالی نه‌وه‌کو هاوبه‌شیکردن بۆیه دانوستانه‌کان و رێککه‌وتنی پێشوه‌خته‌ش بێ ئه‌نجام بووه. هه‌ر رێککه‌وتنیک نه‌توانبێت دانیایی و لیکتیگه‌یشتن له‌سه‌ر ئه‌و چوار خاله درووستبکات ئه‌وا پرۆژه‌یاسای نه‌وت و گاز په‌سه‌ند نا‌کریت یاخود به‌بێ کورد تێده‌په‌ریندريت.

داها‌تووی سکا‌لا یاسایه‌ کۆن و نوێه‌کانی وه‌زاره‌تی نه‌وت و حکومه‌تی عێراق له‌سه‌ر پێشه‌سازی نه‌وت و گازی هه‌ریمی کوردستان

هه‌نگاوه یاسایه‌یه‌کانی حکومه‌تی فیدرالی و به‌تایبه‌تیش [بیراری دادگای بالای فیدرالی له 15 ی شوباتی 2022](#) وه‌ گه‌وره‌ترین مه‌ترسی بۆ سه‌ر پێشه‌سازی نه‌وت و گازی هه‌ریمی کوردستان دروستکرد و نادانیاییه‌کی گه‌وره و سه‌ختیه‌کی زۆری بۆ کارکردنی کۆمپانیا ئێوده‌وله‌تیه‌یه‌کانیش هێنایه ئاراوه، هه‌رچه‌نده له 2013 وه‌ هه‌وله‌کانی حکومه‌تی ناوه‌ندی له‌رووی یاسایه‌وه له‌دژی ئه‌م که‌رتیه‌ی هه‌ریمی کوردستان به‌رده‌وامه.

یه‌که‌م [هه‌وله‌کان یاخود هه‌نگاوه یاسایه‌یه‌کانی حکومه‌تی عێراق](#) له دژی پێشه‌سازی نه‌وت و گازی هه‌ریمی کوردستان له ئایاری 2014 دا بووه، به‌هۆی هه‌ناردنه‌کردنی نه‌وتی هه‌ریمی کوردستان و دوا‌بین هه‌ول و بپاریش له‌لایه‌ن [کۆمپانیا‌ی به‌ بازارکردنی نه‌وتی عێراق سو‌مۆ یوو](#)، که کپارانی نه‌وتی هه‌ریمی کوردستان ئاگادارکرده‌وه که‌وا نه‌وتی هه‌ریمی کوردستان نه‌کرێ! له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا و به‌ته‌نیا له ئه‌مسالدا و له‌دوای بپارێه‌که‌ی دادگای فیدرالی، وه‌زاره‌تی نه‌وتی عێراق و به‌تایبه‌تیش وه‌زیری نه‌وت هه‌وله‌کانیان له‌دژی کارکردنی کۆمپانیا نه‌وتیه‌یه‌کان له هه‌ریمی کوردستان خستوه‌ته‌گه‌ر.

هه‌روه‌ها، ئه‌وه‌ی جیگه‌ی سه‌رنجه له‌باره‌ی بپارێه‌ یاسایه‌یه‌کان و رێنماییه‌یه‌کان و هه‌وله‌کانی حکومه‌تی عێراق بۆ کۆنترۆڵکردن یاخود په‌که‌ستنی کاری کۆمپانیا ئێوده‌وله‌تیه‌یه‌کان له کێلگه‌ نه‌وتیه‌یه‌کانی هه‌ریمی کوردستان ده‌رکه‌وتنی دیوه سیاسییه‌که‌ی پشت ئه‌م بپارانه‌یه، بۆ نموونه له‌ماوه‌ی رابردوودا به‌هۆی هاوبه‌یمانه سیاسییه‌یه‌کان له عێراق دا، به‌تایبه‌تیش له نیوان لایه‌نه به‌شداره‌کان ده‌رکردنی بپارێه‌کان و به‌دواداچوونی جیبه‌جیکردنی یاسای له‌نیوخۆ و ده‌روه‌ به‌ره‌وه‌پێشچوونی گه‌وره‌ی به‌خۆوه‌ بینی، به‌لام دوا‌ی

گورپانگاری له هاوپه‌بمانییه‌کان له‌نیوان هه‌مان لایه‌نی سیاسی له عێراق ئیستا باس له‌تێپه‌راندنی کیشه‌کان و ده‌رکردنی یاسای نهوت و گاز و ته‌نانهت چاره‌سه‌رکردنی پرسه‌هه‌لواسراوه‌کانی دیکه‌ش ده‌کریت.

لێره‌دا، پێویسته‌ ئه‌وه له‌بیر نه‌که‌ین که، بریاره‌کان و هه‌نگاوه‌ یاساییه‌کان له‌دژی پێشه‌سازی نهوت و گازی هه‌ریمی کوردستان، که وه‌ک چه‌کیکی به‌هیز له‌ ره‌فه‌ی دادگا نیو‌خۆی و نیوده‌وله‌تیه‌کان خۆلی لێده‌نیشیت، به‌لام له‌ناو ناچیت و هه‌رکاتیک پێویست بوو ئه‌وا ده‌هینرته‌ ئاراهه‌ وه‌ک له‌ زیندوو‌کردنه‌وه‌ی سکالایه‌کی 2012 له‌ دژی نهوت و گازی هه‌ریمی کوردستان و ده‌رکردنی بریاری دادگای فیدرالی له‌ شوبات 2022 دا زۆر به‌پروونی ده‌رکه‌وت، که‌واته‌ بێده‌نگی‌بوون یاخود پش‌تگویی‌خستنی کاره‌کانی ئه‌م سکالا و بریارانه‌ له‌م قو‌ناخه‌دا هه‌چ له‌و راستیه‌ ناگوریت که له‌وانه‌یه‌ له‌ داها‌نوودا سه‌ره‌له‌بدانه‌وه، هه‌ربۆیه‌ش پێویسته‌ هه‌نگاوه‌کان هاوته‌ریبی ده‌رکردنی یاسای نهوت و گاز له‌ عێراق، هه‌نگاوه‌ یاساییه‌کان و پو‌چه‌ل‌کردنه‌وه‌ی ئه‌و بریار و سکالایانه‌ی له‌ دادگا نیو‌خۆی و نیوده‌وله‌تیه‌کان تۆمار‌کراوه‌ بخه‌ریته‌ به‌رنامه‌ی کاره‌وه.

کو‌تایی

رێککه‌وتنی پێشوه‌خته‌ی نیوان لایه‌نه‌ عێراقیه‌کان (چوارچۆیه‌ی هاوئا‌هه‌نگی) و لایه‌نه‌ سه‌ره‌کییه‌کانی هه‌ریمی کوردستان له‌باره‌ی حکومه‌تی نو‌ی، و هه‌نگاوه‌کان له‌باره‌ی چاره‌سه‌رکردنی کیشه‌کانی نیوان هه‌ولێر و به‌غدا، به‌تایبه‌تیش کیشه‌کان له‌سه‌ر به‌رێوه‌بردنی نهوت و گاز برده‌ قو‌ناخیکی نو‌ی و ئیستا باس له‌ده‌رکردنی یاسای نهوت و گاز و کو‌تایه‌نیان به‌چیرۆکی کیشه‌کانی هه‌ولێر و به‌غدا ده‌کریت.

به‌پێی ئه‌زموونی چوار خولی پێشوو، هه‌روه‌ها ئاریشه‌ سه‌ره‌تاییه‌ نیو‌خۆیه‌کانی ئه‌م خوله‌ش چاره‌په‌وانده‌کریت نه‌توانریت یاساکه‌ په‌سه‌ند‌بکریت، چونکه‌ ته‌نیا رێککه‌وتن له‌سه‌ر ده‌رکردنی یاساکه‌ و چاره‌سه‌رکردنی کیشه‌کان کراوه، نه‌وه‌کو رێککه‌وتن له‌سه‌ر بنه‌ما سه‌ره‌کییه‌کانی پرۆژه‌ی یاسای نهوت و گاز که‌ ماوه‌ی 15 سال‌ نا‌کو‌کی له‌سه‌ر شیوازی ئیداره‌دان هه‌یه، هه‌رچه‌نده‌ پێش‌نیازی جیاواز و جۆراوجۆر له‌لایه‌ن هه‌ردوولاوه‌ خراوه‌ته‌پوو.

له‌په‌روه‌یه‌کی دیکه‌شه‌وه، له‌ماوه‌ی رابردوودا ده‌رکه‌وت که‌ یاساکان و بریاره‌کان له‌ عێراق نه‌ک ته‌نیا کاریگه‌رییه‌کی گه‌وره‌ی سیاسی له‌سه‌ره‌ و بنه‌ده‌ به‌هاوپه‌بمانی و رێککه‌وتنی نیوان لایه‌نه‌کان بگه‌ر کاریگه‌ری و لاناتانی ناوچه‌یی به‌ پله‌ی به‌که‌م ئێران، و دواتریش ئه‌مریکا له‌سه‌ره‌. هه‌ربۆیه‌ش ئه‌و کۆمپانیا نه‌وتیانه‌ی که له‌ هه‌ریمی کوردستان کار ده‌که‌ن سه‌ره‌پای دروست‌کردنی ئاسته‌نگی لۆجیستیک و دارایی بو‌ کاره‌کانیان به‌رده‌وامن له‌ زیاد‌کردنی ئاستی به‌ره‌مه‌نیانی نهوت و لیدانی بیری نو‌ی و فراوان‌کردنی کاره‌کانیان له‌ کێلگه‌ نه‌وتیه‌کان دا.

هه‌روه‌ها، رێککه‌وتنی چه‌ند رۆژی رابردووی نیوان کورد، سوننه‌ و شیعه‌ به‌ بێ (سه‌در) بو‌ پێکه‌ینیانی حکومه‌تی نو‌ی له‌ عێراق تارا‌ده‌یه‌ک کاره‌کانی بریار و هه‌نگاوه‌ یاساییه‌کانی له‌دزی پێشه‌سازی نهوت و گازی هه‌ریمی کوردستان کپ‌کردوو، به‌لام مه‌ترسییه‌کان جیددین و له‌شوینی خۆیان تاوه‌کو سکالاکان هه‌لنه‌وه‌شیته‌وه.

له‌کو‌تاییدا، پێویسته‌ ئاماژه‌ش به‌وه‌ بده‌ین که ئه‌م خوله‌ی په‌رله‌مانی عێراق ته‌واو جیاوازه‌ و عێراقیش ته‌واو بو‌وه‌ته‌ مه‌یدانی سو‌پرایزه‌کان، که‌ رۆژانه‌ سو‌پرایزی گه‌وره‌ی سیاسی، ئه‌منی و ئابووری رو‌وده‌دات، هه‌ربۆیه‌ش ده‌بێت چاره‌په‌ڕی بکه‌ین و بزانی‌ن له‌م خوله‌ی په‌رله‌ماندا یاسای نهوت و گاز په‌سه‌ند ده‌کریت یاخود هه‌مان سیناریوی چوار خولی رابردوو دووباره‌ ده‌بێته‌وه.

^{*}به‌که‌م یاسا که‌ بو‌ به‌رپه‌راندنی نهوتی هه‌ریمی کوردستان ده‌رچوو، یاسای ژماره‌ (21) ی سالی 2007 ی یاسای وه‌زاره‌تی سامانه‌ سرووشتیه‌کان

ئه‌رکی به‌رپه‌راندنی هه‌موو که‌رته‌کانی تابه‌ت به‌ سامانه‌ سرووشتیه‌کان (نهوت، گاز و کانزاکان) له

هه‌ریمی کوردستان ده‌گرێته‌وه.

یاسای دووهم، یاسای نهوت و گازی هه‌ریمی کوردستان ژماره‌ (22) ی سالی 2007 ی په‌رله‌مانی

ياسايه كي ديكه كه تايبه تمه نده به نهوت و وزه، ياساي ژماره ي (2) ي سالي 2015 ياساي سندوقي
كوردستان بو داهاته نهوت ي و گازيبه كان.